

Patryk Rowiński

AWIFAUNA PROJEKTOWANEGO REZERWATU ZAKOLE WAWERSKIE W WARSZAWIE

Kompleksowe opracowanie ornitofauny Warszawy zawierają prace Luniaka *et al.* (1964) i Luniaka (1996). Niewiele jest szczegółowych prac poświęconych awifaunie poszczególnych terenów zielonych stolicy (Pielowski 1947, Pawłowski 1963, Nowicki 1983, Gorzelski *et al.* 1994). Dopiero w latach 1986-1990, przeprowadzono inwentaryzację ornitologiczną istniejących i projektowanych rezerwatów Warszawy (Luniak *et al.* 1990). Sporządzono wówczas ekspertyzę dotyczącą awifauny Zakola Wawerskiego (Nowicki i Gwardys 1988). Zakole Wawerskie odznacza się znacznym bogactwem florystycznym i fitosocjologicznym (Janecki 1988, Rowiński 1995) oraz krajobrazowym, a jako teren położony niedaleko centrum miasta spełnia funkcję bioklimatyczną, rekreacyjną i dydaktyczną. Dlatego też Rada Dzielnicy Warszawa-Praga Południe nadała temu terenowi status Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego, podlegającego szczególnej ochronie.

Celem niniejszej pracy było ustalenie składu gatunkowego tego obszaru, charakterystyka zespołów ptaków lęgowych i ich porównanie z podobnymi powierzchniami w kraju oraz waloryzacja ornitologiczna projektowanego rezerwatu na tle innych rezerwatów Warszawy.

Teren

Zakole Wawerskie znajduje się w Warszawie, w gminie Wawer, około 8 km na wschód od centrum. Granice terenu badań wyznaczały od północy i zachodu Kanał Wawerski, od południa rów melioracyjny, od wschodu skraj olsu i granice działek prywatnych (ryc. 1). Otoczenie stanowiła, zwarta zabudowa, trasy szybkiego ruchu - Trasa Łazienkowska i ul. Płowiecka, od południa łąki i sady. Zakole Wawerskie znajdowało się w miejscu największego rozszerzenia doliny zalewowej Wisły, mającej tu 6,5 km szerokości (Biernadzki 1990). Teren położony był w granicach tarasu zalewowego wyższego Wisły, jednak zalewy nie docierały tu z powodu obwałowania rzeki. Gleby pochodzenia organicznego występowały na większej części terenu. W części południowej wykształciły się gleby pochodzenia mineralnego (Sarnacka 1980). Powierzchnia była wyrównana, wyniesiona 3-4,5 m nad poziom zwierciadła wody w Wiśle przy niskim stanie. Od północy, wschodu i zachodu do Zakola przylegał, położony około 3m wyżej, taras nadzalewowy Praski, pod którego krawędzią występowało na terenie badań rozległe,

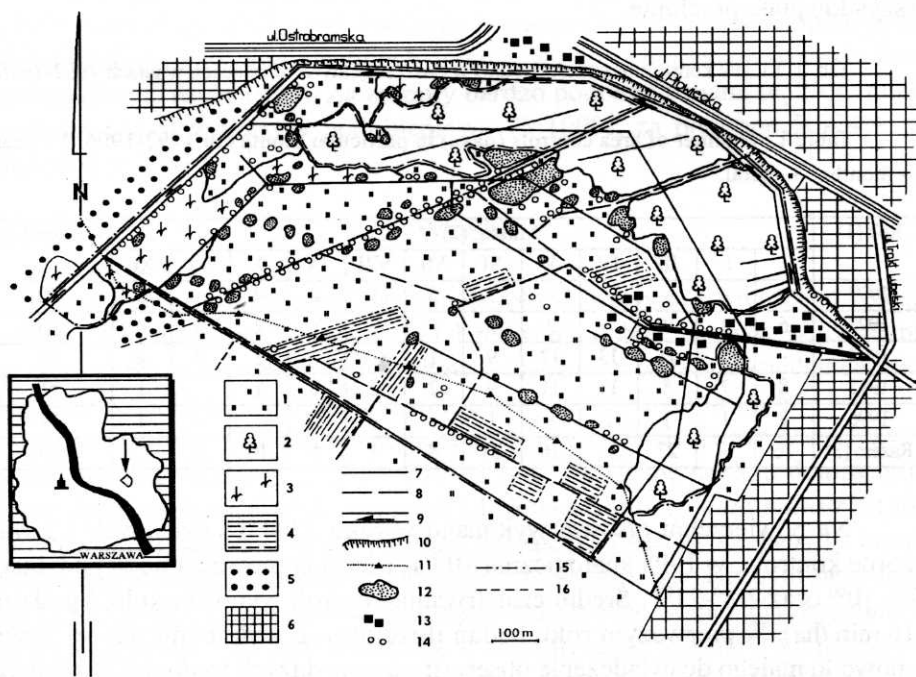
głębokie obniżenie podstokowe, tworzące łuk zakolowy starorzecza. Było ono wypełnione półpłynnymi namułami i gytą (Bogdański 1990). Pomimo znacznego stopnia zmeliorowania terenu, poziom wód gruntowych w obrębie znacznej części starorzecza był równy z poziomem gruntu i w ciągu roku podlegał niewielkim wahaniom. Na pozostałej części terenu tylko wczesną wiosną stagnowały wody opadowe. Starorzecze było w znacznej części porośnięte olszem (*Carici elongatae-Alnetum*), który w pobliżu rowów melioracyjnych z powodu częściowego odwodnienia przekształcił się w łęg (*Circaeo-Alnetum*). W drzewostanie dominowały, olsza czarna z niewielką domieszką brzozy omszonej. W suchszych miejscach gęstą warstwę podszytu tworzył bez czarny i kruszyna pospolita. Warstwa runa była miejscami silnie rozwinięta, stanowił ją w większości niecierpek pospolity, pokrzywa zwyczajna dorastająca do 2 m wysokości i ziarnopłon wiosenny. Pozostałą część starorzecza porastał szuwar trzcinowy (klasa *Phragmitetea*) z panującą trzciną pospolitą wysokości do 4 m. Większość łąk Zakola była zagospodarowana (wielkorotne pokosy, wypas bydła), były to głównie zbiorowiska wysokoproduktywne (związek *Arrhenatherion elatoris*), w miejscach wilgotniejszych znajdowały się płaty łąk kaczeńcowych (związek *Calthion*). Na obszarach stale podmokłych, najczęściej w pobliżu olsu, występowały bardzo bogate florystycznie zbiorowiska mezo- i eutroficzne ziołorośli (związek *Filipendulo-Petastition*) oraz niewielkie fragmenty szuwarów wielkoturzycowych (związek *Magnocaricion*) i szuwarów turzycowych na torfowisku niskim z udziałem storczyka szerokolistnego i bobrka trójlistkowego. Na granicy drzewostanu i łąk oraz wokół skupień drzew wykształciły się często bardzo gęste i zwarte zarośla wierzbowe (związek *Salicion albae*) (Janecki 1988, Rowiński 1995).

Badaniami objęto 147 ha mozaiki środowisk (ryc. 1):

- środowisko parkowe zajmowało 98,8 ha (67%), składały się na nie łąki, pola i ziołorośla wraz z zaroślami wierzbowymi, grupami drzew i dwoma gospodarstwami, w południowej części znajdowała się linia wysokiego napięcia z 7 słupami w obrębie terenu badań;
- ols obejmował 38,8 ha (27%), drzewostan stanowiła niemal wyłącznie olsza czarna w wieku 20-40 lat;
- szuwar trzcinowy porastał 9,4 ha (6%), złożony był z dwóch części, porośniętego trzciną starorzecza, tworzył go główny kompleks w południowo-zachodniej części terenu o powierzchni 8 ha i fragment około 1,5 ha przy północnej granicy Zakola.

Metoda

Badania terenowe rozpoczęto w roku 1992 (tab. 1). Ptaki przelotne i zimujące rejestrowano w okresie pozalegowym podczas przemarszów obejmujących całość lub część terenu. Napotkane ptaki poszczególnych gatunków notowano na mapach z podaniem ich liczebności. Obserwacje takie prowadzono do grudnia 1996. Badania ilościowe awifauny łąkowej przeprowadzono w latach 1994 i 1995. Do oceny liczebności gatunków łągowych zastosowano kombinowaną odmianę metody kartograficznej (Tomiałojć 1980).

Ryc. 1. Mapa terenu badań. 1 - łąki, 2 - ols, 3 - trzcinowiska, 4 - pola uprawne, 5 - sady, 6 - zwarta zbudowana jednorodzinna, 7 - rowy melioracyjne, 8 - drogi gruntowe, 9 - Kanał Wawerski, 10 - skarpa tarasu nadzalewowego, 11 - linia energetyczna, 12 - grupa krzewów, 13 - pojedyncze zabudowania, 14 - pojedyncze drzewa, 15 - granica terenu badań, 16 - granica olsowej powierzchni próbnej.

Fig. 1 The map of researches area (1) - meadows, (2) - alder carr, (3) - reeds, (4) - ploughlands, (5) - orchards, (6) - close single-family housing, (7) - drainage ditch, (8) - ground road, (9) - Wawerski Channel, (10) - scarp of overflood terrace, (11) - power-line, (12) - group of bushes, (13) - single-housing, (14) - single trees, (15) - border of researches area, (16) - border of alder carr plot.

W roku 1993 wyznaczono trzy powierzchnie próbne:

- olsową, obejmującą 14,8 ha olsu (ryc. 1). Długość jej granic wynosiła około 1900 m. Sąsiadowała ona z trzcinowiskiem (400 m linii styku), zaroślami wierzbowymi i łąkami środowiska parkowego (1200 m) oraz Kanałem Wawerskim (300 m). Północną część powierzchni stanowił młodszy drzewostan, pochodzący głównie z odrośli,
- parkową o powierzchni 98,8 ha obejmującą całość środowiska parkowego,
- szuwaru trzcinowego o powierzchni 9,4 ha obejmującą obydwa kompleksy (zachodni i północny) trzcinowiska.

